

SMID RÓBERT

Bevezetés*

Nehezen lehetne vitatni, hogy kultúratudománnyá válásának egyik legproduktívabb perspektivikus nyitását, illetve magának az említett átmenetnek egyik hajtómotorját a honi irodalomtudomány a *médium* komplex és szabadon bővíthető koncepciójának köszönheti. Ez persze aligha lehet meglepő, ha szemrevételezzük a feltételezhető kölcsönhatás másik oldalát is, vagyis, hogy a modern médiatudomány innovációit általában irodalmárok kivitelezték; Benjamin McLuhanon keresztül Kittlerig. Miután az említett szerzőktől az utóbbi években legalább életművük legjelentősebb írásai elérhetővé váltak magyarul,¹ sőt, tematikus folyóirat-számok és szekciók biztosítottak rájuk reflexiót,² jelen rövid válogatás arra vállalkozna, hogy a legújabb német médiatudományi kutatások keresztmetszetét nyújtsa. Így Siegfried Zielinski, Wolfgang Ernst, Claus Pias és Jussi Parikka nyomtatott és online közölt szövegei révén az olvasó először nyerhet magyar nyelven betekintést az úgynevezett médiumarcheológiai eljárásmodba.

A médiumarcheológia két alapvető és egymástól nem független tétet érvényesít vizsgálódásában. Az egyik a médiumspecifikus történelem elveinek kidolgozása. Tehát a médiumarcheológiát a kultúrtörténettel szemben, illetve az attól függetlenül létrehozható olyan történeti konstellációk érdeklik, amelyek a médiumok működéséből fakadva applikálhatók a médiumok történeti szituálhatóságára. Ez egy asszemblázsszerű építkezésmódot követel meg, ami egyaránt tartalmazza a mediális interakciót és annak enaktálását, inszenírozását egy

---

* A (nyomtatott és online) médiumarcheológiai blokk az MTA-ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport *Kultúraalkotó médiumok, gyakorlatok, technikák* (TKI01241) projektjének a keretében valósult meg. A blokk vendégszerkesztője Smid Róbert (MTA-ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport). A szövegek a szerzők tudtával és engedélyével kerültek közzésre. A fordítók nevében is hálás köszönet Dévényi Erzsébetnek és Kerekes Amáliának a fordítások német eredetikké való összevetéséért, valamint Mihalics Jánosnak a fizikai, matematikai és zenei terminusok azonosításában nyújtott segítségéért.

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy Smid Róbert itt közölt bevezető írásának teljes változata, valamint a médiumarcheológia témakörébe tartozó további tanulmányok (*Wolfgang Ernst és Claus Pias* írásai) a Tiszatáj online felületén (tiszatajonline.hu) megtalálhatók.

¹ L. Marshall McLuhan, *Médiamasszás: Egy rakás hatás*, Typotex, Budapest, 2012.; Friedrich Kittler, *Optikai Médiumok*, Ráció, Bp., 2005., illetve a *Prae* 2014/4-es Kittler-száma.

² McLuhanhoz I. Bednánics Gábor – Bengi László, *In rebus mediorum: Amikor az írástudó McLuhant olvas = Történelem, kultúra, medialitás*, szerk. Szegedy-Maszák Mihály – Kelemen Pál, Ráció, Bp., 2003, 174–90.; Fodor Péter, *A mechanizáció kiazmusa: Bevezetés Marshall McLuhan médiatörténeti kutatásaiba = Uo.*, 191–201.; illetve a *Replika* 2011/3-as McLuhan-száma (76).

Kittlerhez I. Mesterházy Balázs, *Irodalom, kultúra, tudomány: Az 1800-as lejegyzőrendszer = Történelem, kultúra, medialitás*, 146–55.; Lőrincz Csongor, *Medialitás és diskurzus: Az 1900-as lejegyzőrendszer = Uo.*, 156–173.; valamint *Partitúra* 2014/1, 3–57.

másik médium által.³ Például a „Toronto-iskola” (Ong, McLuhan, Innis, Havelock, Goody) kutatásaiban nagy szerepet játszó megfigyelés, miszerint a balkáni írástudatlan dalnokok egész eposzokat képesek fejből recitálni, olyan kontextusba helyeződik, ahol a hangsúly átkerül a guszte szervomotorikus hatásainak rögzíthetőségére és visszajátszására azzal a magnóval, amely felvette az énekeket. A másik tényező – ami Ernst szóhasználatával *időkritikusnak* nevezhető – az idő manipulálásának azon eljárás módjait foglalja magában, amelyek az ember által nem kísérleti környezetben felfoghatatlan szenzóriumot tárják fel. Az ehhez való hozzáférés szükségképpen ahumán diszpozíciója csak a kísérletezés különféle (és nagyon is kézzelfogható) technikái által előállítható; a médiumarcheológia e technikáktól egyben azt is reméli, hogy „a mediális” sajátlagos egzisztenciál módusába nyer betekintést. Ernst már magyarul is olvasható archívumtudományi írásai⁴ itt nyerik el helyi értéküket, ugyanis elméletében az archívum megvilágító erővel bír valamennyi egyéb médium státuszára.

Habár a médiumarcheológia képviselői – ahogyan azt maguk is hangsúlyozzák – (már) nem kultúratudományt művelnek, ez nem jelenti azt, hogy a honi irodalomtudomány ne profitálhatna belátásaikból, illetve eljárás módjaikból, valamint hogy ez az elsősre némileg idegennek ható gondolkodás mód ne válhatna hasonlóképp produktívá, mint a némileg irodalombarátibb kittleri mediális diskurzusanálízis.

---

³ Ehhez lásd még: Siegfried ZIELINSKI, *Audiovizíók: A mozi és a televízió mint a történelem közjátékai*, Ráció, Bp., 2009.

⁴ L. Wolfgang ERNST, *Archívumok morajlása* = Jacques DERRIDA – Wolfgang ERNST, *Az archívum kínzó vágya / Archívumok morajlása*, Kijarat, Bp., 2008.; Uő., *Több tárhely, kevesebb múzeum: Kibertér az adattár és a múzeumi kiállítótér között = Múzeumelmélet: A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig*, szerk. PALKÓ Gábor, PIM – Ráció, Bp., 64–93.; Wolfgang ERNST, *Médiumok, amelyek kijátsszák az archívumot*, Helikon, 2014/3, 438–52.